

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การตัดสินใจศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้ โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

2.1 การตัดสินใจ

2.1.1 ความหมายของการตัดสินใจ

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเรียน

2.1.3 องค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกเรียน

2.1.4 การตัดสินใจเลือกเรียน

2.2 ทฤษฎีการตัดสินใจ

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อ

2.3.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการศึกษาต่อ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การตัดสินใจ

2.1.1 ความหมายของการตัดสินใจ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2521 : 208) ให้คำนิยามการตัดสินใจเป็นการเลือกจากตัวเลือก หรือ ทางออกหลายๆ ทาง และพยายามเลือกตัวเลือกหรือทางออกที่ดีที่สุด

แสวง รัตนมงคลมาส (2545 : 15) ให้ความหมายของคำว่า การตัดสินใจ คือ การเลือกบนทางเลือก (Choice of Alternative) ซึ่งทางเลือกนั้นจะต้องประกอบด้วย

1. ทางเลือกหลายทาง หากมีทางเลือกทางเดียวไม่ถือว่าเป็นการตัดสินใจ

2. ต้องใช้เหตุผลประกอบการพิจารณา โดยใช้ข้อมูลตัวเลขต่างๆ มาพิจารณาประกอบการตัดสินใจด้วย

3. มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนว่าการตัดสินใจนั้นทำไปเพื่ออะไร

อโณทัย พึ่งทองหล่อ (2543 : 25) กล่าวว่า การตัดสินใจเป็นกระบวนการเลือกสิ่งหนึ่งจากหลายๆ สิ่ง หรือเลือกที่จะปฏิบัติทางใดทางหนึ่งจากหลายๆ ทางที่มีอยู่ สิ่งหรือวิธีการที่เลือกนั้นย่อมได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วว่าถูกต้องเหมาะสมหรือดีที่สุดและตรงกับเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้จากความหมายของการตัดสินใจดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การตัดสินใจเป็นการเลือกจากตัวเลือกหรือทางออกหลายๆ ทาง มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน โดยผ่านกระบวนการใช้ ความคิดประกอบการตัดสินใจ

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเรียน

พรรณี เกษมกมล. (2531 :28-29) ได้เสนอแนะว่า การตัดสินใจเลือกแผนการเรียน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ควรเริ่มต้นด้วยการตรวจสอบค่านิยมของตนเอง สำรวจค่านิยมที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1. มิติ ได้แก่ รายได้ดี การช่วยเหลือคนอื่น ความมีชื่อเสียง การเป็นตัวของตัวเอง การใช้สติปัญญา ฯลฯ
2. ขนาด ได้แก่ จำนวนหรือระดับของค่านิยม เช่น เงินเดือนมีหลายระดับ
3. ความสำคัญ ได้แก่ การให้น้ำหนักค่านิยม เช่น ให้ความสำคัญหรือมีค่านิยมเรื่องเงินเดือนมากกว่าความเป็นตัวของตัวเอง

ขั้นที่ 2 การกำหนดตัวเลือกว่าเรามีตัวเลือกอะไรบ้าง ขั้นตอนนี้จะทำให้สะดวกขึ้น ถ้ากำหนดตัวเลือกเฉพาะกลุ่มหรือเป็นตัวเลือกแบบเดียวกัน เช่น จะเลือกศึกษาต่อหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพแล้ว ตัวเลือกอาจเป็นการเลือกศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (2ปี) หรือศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี (4ปี)

ขั้นที่ 3 การให้คะแนนในแต่ละเรื่องของค่านิยม การให้คะแนนตามใจตนเอง มีการประเมินโดยใช้ตัวเองเป็นหลักตามน้ำหนักค่านิยม แต่เมื่อรวมคะแนนตามความสำคัญของแต่ละช่อง ความสำคัญทุกช่องรวมกันจะได้เท่ากับ 100 คะแนน

ขั้นที่ 4 การกำหนดสัมประสิทธิ์ของแต่ละตัวเลือก แคทซ์ ได้ใช้มาตรฐานแค่ 5 สเตล เช่น สัมประสิทธิ์เป็น 5, 4, 3, 2, 1 สัมประสิทธิ์จะเป็นค่าที่แสดงว่าคนในอาชีพที่แต่ละแผนหรือแต่ละตัวเลือกจะได้รับขนาดของค่านิยมที่ต้องการ โดยกำหนดว่า 5 มีค่ามากกว่าร้อยละ 92 4 มีค่าระหว่างร้อยละ 69-92 3 มีค่าระหว่างร้อยละ 33-68 2 มีค่าระหว่างร้อยละ 9-32 1 มีค่าน้อยกว่าร้อยละ 9

ขั้นที่ 5 การนำค่าสัมประสิทธิ์มาคูณกับคะแนน เป็นช่องความสำคัญ ใส่ผลที่ได้ในช่องผลของแต่ละตัวเลือกแล้วหาค่าผลรวมของค่านิยมในแต่ละตัวเลือก ตัวเลือกใดได้ผลรวมสูงสุด แสดงว่าน่าจะตัดสินใจเลือกนั้น

ขั้นที่ 6 สำหรับโรงเรียนที่ได้รับคะแนนจากการทำสอบ หรือมีบันทึกผลวิชาการสามารถหาความน่าจะเป็นของความสำเร็จแต่ละตัวเลือกได้ อาจนำค่าความน่าจะเป็นคูณกับผลรวมของค่านิยม จะได้ดัชนีความคาดหวัง ถ้าดัชนีความคาดหวังของตัวเลือกใดสูงสุดแสดงว่าน่าจะตัดสินใจเลือกตัวเลือกนั้น

2.1.3 องค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกเรียน

Herr and Cramer (อ้างใน ประพันธ์ สุริหาร 2533 : 281-282) ได้จำแนกองค์ประกอบซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกเรียนวิชาชีพ หรือเลือกอาชีพของบุคคลไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบภายใน เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับตนเอง หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้น จากภายในตัวบุคคล แบ่งเป็น

1.1 องค์ประกอบส่วนบุคคล ได้แก่ ความสนใจ ทักษะ ประสบการณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าแห่งตนและความรับผิดชอบ

1.2 องค์ประกอบเกี่ยวกับโครงสร้างของค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมทางการงาน จุดมุ่งหมายของชีวิต จุดมุ่งหมายทางอาชีพ ทักษะต่ออาชีพ ความต้องการและการทำตนให้เป็น ประโยชน์ต่อผู้อื่น

2. องค์ประกอบภายนอก เป็นอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม หรือสิ่งเร้าภายนอกมากระตุ้น แบ่งเป็น

2.1 องค์ประกอบเกี่ยวกับโอกาส ได้แก่ โอกาสทางการศึกษาขอบเขตในการประกอบอาชีพ ข้อบังคับของหลักสูตร คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพ และโอกาสในการประกอบอาชีพ

2.2 องค์ประกอบเกี่ยวกับสังคมแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ครู บุคคลที่เคารพรัก และรูปแบบของการศึกษา และลักษณะอาชีพในสังคม

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกเรียนนั้น มีหลายสาเหตุ ได้แก่ เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฐานะทางสังคมของครอบครัว ความสามารถส่วนบุคคล ความสนใจ ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นของ ครอบครัว การชักชวนของเพื่อน การแนะนำของโรงเรียน และความต้องการที่จะประกอบอาชีพ ในอนาคต ซึ่งต้องนำมาพิจารณาประกอบกันในการ

2.1.4 การตัดสินใจเลือกเรียน

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2548 : 14-20). ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเลือก อาชีพของนักเรียนไว้ดังนี้

1. ด้านเป้าหมาย เป็นความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนที่ต้องการจะศึกษาต่อเพราะมีจุดมุ่งหมาย ในชีวิต อาจจะต้องการมีความรู้ในสาขาวิชานั้น โดยเฉพาะ

2. ด้านความเชื่อค่านิยม เป็นค่านิยมที่นักศึกษาที่มีความคิด มีความรู้ มีความเข้าใจ และเล็ง เห็นคุณประโยชน์ของการศึกษาที่มีต่อการประกอบอาชีพ และมองว่าเมื่อศึกษาไปแล้วนั้นจะเป็น ประโยชน์ในการประกอบอาชีพในอนาคต

จุฑามาศ ดันนิตินโอกาส (2548 : 12-20) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจศึกษาต่อไว้ ดังนี้

1. ด้านอิทธิพลจากสังคม เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจของนักศึกษาโดยได้รับ อิทธิพลจากสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของนักศึกษาโดยมีผลมาจาก เพื่อน ญาติ ครู อาจารย์ และ คนในครอบครัว

2. ความรู้ความสามารถ เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจของนักศึกษา โดยนักศึกษาได้มีความพยายามที่จะศึกษาเพื่อให้ทำคะแนนได้ดีๆในรายวิชาต่างๆ และสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้

3. ความคาดหวัง เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจของนักศึกษา โดยเน้นที่ความรู้สึกนึกคิดหรือความต้องการของนักศึกษา เช่นความอยากที่จะเป็นบุคคลมีชื่อเสียง และความต้องการในเรื่องของรายได้ในอนาคตหลังจากจบการศึกษา

2.2 ทฤษฎีการตัดสินใจ

ทฤษฎีการตัดสินใจ เป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจการหา ทางเลือกที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล ดังที่ Bross (อ้างในอรุณศรี กุมุท. 2529 : 4) ที่ได้อธิบาย เกี่ยวกับการตัดสินใจไว้ว่า ปัจจุบันพฤติกรรมการตัดสินใจได้ทวีความยุ่งยากมากขึ้น มิใช่แต่จะมี ทางเลือกมากมายให้ต้องตัดสินใจเลือกเท่านั้น แต่ยังมี ความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมที่ยึดถือด้วย บุคคลสามารถได้รับการช่วยเหลือ 2 ประการคือ ประการแรกในการตัดสินใจในเป้าหมายเฉพาะอย่างยิ่งเรียกว่า ผลที่ได้ (outcome) และประการที่สองในการพิจารณาทางเลือกหลายทาง และซึ่ง น้ำหนักทางเลือกเหล่านั้นในส่วนที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของ เขาเองเพื่อให้สามารถตัดสินใจได้ ทฤษฎีการตัดสินใจมีหลายทฤษฎี และทฤษฎีที่เสนอต่อไปนี้จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยในการตัดสินใจ เลือกศึกษาหรือเลือกอาชีพ ดังนี้

ทฤษฎีการตัดสินใจของเกอแลต (Gelatt's decision making theory) Gelatt (อ้างใน ทิพย์มาศย์ พิมล สักดิ์. 2539) ทฤษฎีนี้แสดงถึงวงจรกระบวนการตัดสินใจ โดยเริ่มจากจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ และเมื่อบุคคลมีความประสงค์ที่ต้องการจะตัดสินใจ บุคคลนั้นก็ประสงค์จะได้รับข้อเสนอแนะโดยเขาจะรวบรวมข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการตัดสินใจของเขา ต่อจากนั้นบุคคลก็จะพิจารณา ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการ ตัดสินใจของเขา ต่อจากนั้นบุคคลก็จะพิจารณาข้อมูลที่ได้รับ และพยายามนำมาประยุกต์ให้ สอดคล้องกับการเลือกพิจารณาความเป็นไปได้ของทางเลือก สำหรับการ ทำนายผลอาจจะขึ้นอยู่กับความสำเร็จของประสบการณ์ในอดีต และระดับความปรารถนาของบุคคลนั้น ซึ่งการทำนายผลจะมี ประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใดจะขึ้นอยู่กับสิ่ง 2 ประการ คือ ข้อมูลที่รวบรวมได้และ น้ำหนักในการ คัดคะแนนอย่างเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม สำหรับลำดับขั้นต่อไปเป็นระบบค่านิยม ในขั้นนี้บุคคลจะพิจารณาถึงผลที่พึงปรารถนาเขา จะเปรียบเทียบผลที่ได้รับกับลำดับขั้นของค่านิยม เช่น ถ้าเขา เลือกว่าวิชาชีพนี้เพื่อต้องการเงินเดือน มาก หรือคาดว่าเขาสามารถเรียนจบในสาขาวิชานี้ได้และจะได้มี โอกาสศึกษาต่อ เขาอาจจะต้องตั้งคำถามว่าค่านิยมสูงสุดของเขานั้นคืออะไร ทั้งนี้เพื่อให้การตัดสินใจ เลือกของเขาเหมาะสมยิ่งขึ้น ส่วนขั้นสุดท้ายเป็นการประเมินผลและการเลือกตัดสินใจ ซึ่งจะ เป็นผลมาจากการตัดสินใจ โดยวางแผนสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่ เพื่อการตัดสินใจครั้งต่อไป

สำหรับวงจรกระบวนการตัดสินใจประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญดังนี้คือ

1. จุดมุ่งหมาย บุคคลต้องการตัดสินใจเมื่อมีทางเลือกนั้นๆ
2. ข้อเสนอแนะ บุคคลจะต้องค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกนั้นๆ
3. ความเป็นไปได้ โดยจะต้องค้นหาความเป็นไปได้ทั้งหมดของกิจกรรม
4. ความเป็นไปได้ของผลที่จะได้รับ โดยจะต้องตรวจสอบลำดับความเป็นไปได้ในแต่ละทางเลือก

5. ความน่าจะเป็นของผลที่ได้รับโดยการทำนายความน่าจะเป็นจริงของแต่ละลำดับ
6. ค่านิยมโดยการประเมินความต้องการของบุคคลในแต่ละลำดับ
7. การประเมินผล โดยประเมินความเหมาะสมและเลือกตัดสินใจ
8. การตัดสินใจ มีการตัดสินใจซึ่งอาจเป็น
 - 8.1 การตัดสินใจสิ้นสุดลง
 - 8.2 การค้นหาข้อสนเทศใหม่

จากทฤษฎีการตัดสินใจของ Gelatt พอสรุปได้ว่า การตัดสินใจจะเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย ระบบข้อมูลที่ตี พิจารณาความเป็นไปได้ของทางเลือกค่านิยม และการประเมินผล แล้วจึงตัดสินใจเพื่อกำหนดทางเลือกที่ดีที่สุดที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล

ทฤษฎีการตัดสินใจของ Tiedman and O'hara (อ้างใน พรศรี สุนสวัสดิ์, 2533 : 12-13) มีแนวคิดว่าการตัดสินใจเลือกอาชีพ การปรับตัวในการประกอบอาชีพเป็นกระบวนการคิดอย่างมี เหตุผล และพัฒนา มาเป็นระยะเวลานาน แบ่งพัฒนาการด้านอาชีพออกเป็นขั้นๆ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมเลือกอาชีพ (The Period of Anticipation of Decision Making or Preoccupation) ขั้นนี้เป็นขั้นที่บุคคลจะเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้า เช่น จะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับ หลักสูตรที่จะต้องเรียน หรือ เริ่มคิดเตรียมการที่จะเลือกอาชีพต่อไปในอนาคตในขั้นนี้บุคคลจะใช้ กระบวนการวิเคราะห์แยกแยะ รายละเอียดเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อมและก่อตัวเป็นความคิดที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกสาขาวิชาเรียนหรือเลือกอาชีพ ในขั้นนี้แบ่งย่อยออกเป็น 4 ขั้นดังนี้ คือ

1.1 ขั้นการสำรวจ (Exploration) ในขั้นนี้บุคคลจะสำรวจและประเมินตนเองในด้านต่างๆ เช่น ความถนัด ความสามารถ ความสนใจและความต้องการ นอกจากนี้ยังมีการสำรวจลักษณะ สาขาวิชาหรือ ลักษณะอาชีพ ข้อดีและข้อบกพร่องของอาชีพด้วย

1.2 ขั้นการก่อตัวของความคิด (Crystallization) เมื่อให้ประเมินตนเองและวิเคราะห์อาชีพ หรือ สาขาวิชาแล้ว ก็จะรวมตัวเป็นแนวคิด ซึ่งจะนำไปใช้ในการตัดสินใจเลือกสาขาการเรียน หรืออาชีพ

1.3 ขั้นการลองเลือกอาชีพ (Choice) ในขั้นนี้บุคคลจะตัดสินใจลองเลือกสาขาการเรียนหรืออาชีพ

1.4 ขั้นการพิจารณารายละเอียดเพื่อความกระจ่างชัดเจนและแน่นอนในการตัดสินใจ (Clarification of specification) ในขั้นนี้บุคคลจะหารายละเอียดเพิ่มเติมในสาขาวิชาหรืออาชีพที่ เลือกอีกครั้งเพื่อการตัดสินใจที่แน่นอน

2. ขั้นการประกอบอาชีพและการปรับตัวในการทำงาน (The Period of Implementation and Adjustment) เมื่อบุคคลตัดสินใจเลือกสาขาการเรียนและอาชีพได้แล้ว ก็จะไปสู่ขั้นดำเนินการศึกษาหรือ ประกอบอาชีพตามที่ได้เลือกสรร ในขั้นนี้จะแบ่งย่อยได้เป็น 3 ขั้นคือ

2.1 ขั้นการนำตนเองเข้าสู่การศึกษาหรือทำงาน (Induction) ขั้นนี้บุคคลจะเข้าทำงานหรือศึกษา ตามสาขาที่ตนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว

2.2 ขั้นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง (Transition or Reformation) ถ้าบุคคลประสบปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาหรือประกอบอาชีพที่เลือกแล้วนั้น บุคคลก็จะปรับปรุงตนเองหรือสำรวจตนเอง และอาชีพหรือสาขาที่เรียนใหม่เพื่อไปสู่การตัดสินใจเลือกการศึกษาหรืออาชีพใหม่ให้เหมาะสมต่อไป

2.3 ขั้นความมั่นคงในการประกอบอาชีพ (Maintenance or Integration) ถ้าบุคคลประสบความสำเร็จในการศึกษา หรือประกอบอาชีพที่ได้เลือกสรรแล้วนั้นก็จะเป็นการกำลังใจให้บุคคลมุ่งมั่น ศึกษา หรือประกอบอาชีพให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

จากทฤษฎีการตัดสินใจของ Tiedman and O'hara สรุปได้ว่า บุคลิกภาพของบุคคลกับอาชีพมีความสัมพันธ์กัน เห็นได้ชัดเจนจากการที่บุคคลต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจ ทฤษฎีนี้ได้ย้ำเรื่องของการตัดสินใจว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการทางอาชีพ

จากการศึกษาทฤษฎีการตัดสินใจของนักวิชาการหลายท่านพบว่า การตัดสินใจเลือกอะไรก็ตามจะต้องคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผลในการพิจารณา มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวข้องในเรื่องที่จะตัดสินใจเป็นอย่างไรดี นอกจากนี้ยังพบว่า การตัดสินใจมีการทำเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และการตัดสินใจเป็นหัวใจสำคัญในการเลือกศึกษาต่อ หรือเลือกอาชีพ ฉะนั้นนักศึกษาที่เลือกศึกษาต่อจึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะการตัดสินใจเลือกเรียนสายใดสายหนึ่งเท่ากับว่าได้ลงทุนเพิ่มมูลค่าให้ตนเอง และเป็นการสร้างความพร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับสายการ เรียนที่เลือกเรียน

2.2.1 ลักษณะของการตัดสินใจ

ซูซีย์ เทพสาร (2546 : 15) ได้แบ่งการตัดสินใจของมนุษย์เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การตัดสินใจตามธรรมชาติ หมายถึง การตัดสินใจที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของการตัดสินใจของคนทั่วไปที่ปฏิบัติเป็นประจำ โดยการตัดสินใจที่ขาดการควบคุมอย่างเป็นระบบแม้ว่าจะมีเหตุผลแต่ก็เป็นเหตุผลทางอารมณ์มาเจือปนมากกว่าเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ เช่น ในการเลือกคู่ครองจะพบว่าส่วนใหญ่รูปร่างหน้าตาจะมีอิทธิพลต่อการเลือกคู่ครองเหนือคุณสมบัติอื่นๆ จัดได้ว่าเป็นการตัดสินใจในระดับบุคคลหรือครอบครัว

2. การตัดสินใจที่ควรจะเป็น หมายถึง การตัดสินใจที่ผู้รู้ทั้งหลายได้รวบรวมไว้เป็นหลักปฏิบัติซึ่งเป็นไปตามหลักตรรกศาสตร์หรือตามเหตุผลปราศจากอารมณ์ มีการควบคุมอย่างเป็นระบบด้วยการศึกษา ปัญหา วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไขและพิจารณาถึงผลกระทบแล้วจึง เลือกวิธีการที่ดีที่สุดเป็นการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพสูง เป็นการตัดสินใจระดับชุมชนหรือสังคม

2.2.2 ประเภทของการตัดสินใจ

เนื่องจากการตัดสินใจมีผลทางการปฏิบัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอนาคตดังนั้นจึงใช้ปรากฏการณ์แห่งความไม่แน่นอนเป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ รสนา อักษรกิจ (อ้างถึงใน จิระจิตต์ ภาคา. 2540 : 86-91) ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. การตัดสินใจภายใต้ภาวะแน่นอน (Certainty) ผู้ตัดสินใจมีข้อมูลที่สมบูรณ์แน่นอนชัดเจนเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์กำหนดได้ว่าสถานการณ์ใดจะเกิดและเกิดอย่างไร แต่ในความเป็นจริงนั้นการตัดสินใจ

ภายใต้ภาวะความแน่นอนมีโอกาสเป็นไปได้เล็กน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย จึงได้นำกลวิธีการตัดสินใจทั้งหลายมาพัฒนาในรูปของการตัดสินใจภายใต้ภาวะที่แน่นอน โดยกำหนดข้อสมมติไว้ว่าสถานการณ์ใดบ้างที่จะเกิด

2. การตัดสินใจภายใต้ภาวะไม่แน่นอน (Uncertainty) การตัดสินใจภายใต้ภาวะไม่แน่นอนมีโอกาสเกิดได้มากที่สุด ผู้ตัดสินใจต้องปฏิบัติด้วยความมืดมน เพราะปราศจากข้อมูลหรือแทบไม่มีข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณา เกณฑ์ที่ใช้ประกอบการตัดสินใจขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยรายบุคคลของผู้ตัดสินใจ ซึ่งแบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้

2.1 บุคคลประเภทใช้หลักการ Maximin (Maximize Minimum Pay-Off) หรือว่าได้น้อยดีกว่าไม่ได้เลย บุคคลประเภทนี้มักเป็นผู้ที่ระแวงระวังภัยไม่ไว้วางใจในความไม่แน่นอนมีประสบการณ์ในทางคาดการณ์ด้านร้าย ฉะนั้นจึงตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติที่แน่ใจว่าประสบผล สำเร็จต่ำสุดแต่ความแน่นอนสูง

2.2 บุคคลประเภทใช้หลัก (Maximize Minimum Pay-Off) หรือบุคคลผู้โชคดีเสมอ บุคคลประเภทนี้จัดเป็นผู้มีประสบการณ์ในการคาดการณ์ล่วงหน้าในแง่ดีไม่คำนึงถึงความไม่แน่นอนเพราะเชื่อมั่นในความเชี่ยวชาญสูงสุดของตน

2.3 บุคคลประเภทใช้หลัก Middle of the Line Between the Maximax and Maximin หรือประนีประนอม บุคคลทั้งสองประเภทนี้เหมาะสมสำหรับเมื่อร่วมในสถานการณ์ที่ประกอบด้วยบุคคลทั้งสองประเภทดังกล่าวข้างต้น

2.4 บุคคลประเภท Criterion of Rationallity หรือ ประเภทนิยมความเสมอภาคในกรณีนี้แตกต่างจากกรณีประนีประนอม เพราะจะนำทางเลือกมาคิดถ่วงน้ำหนักให้เท่ากันและเหมือนกันหมด ส่วนการตัดสินใจยังคงยึดหลักเดียวกันคือพิจารณาจากค่าสูงสุดของปริมาณตามที่คาดหวัง

2.5 บุคคลประเภทแม็กซ์-แมกซ์ (Miximax) หรือประเภทใฝ่สูงเกินศักดิ์ คือ พยายามรักษาโอกาสที่จะได้รับประโยชน์สูงสุดหรือ ในอีกแง่หนึ่งคือปฏิบัติตามทางเลือกที่มีโอกาสเสียน้อยที่สุดนั่นเอง

3. การตัดสินใจภายใต้ภาวะเสี่ยง (Risk) การตัดสินใจภายใต้สภาวะการเสี่ยงมีโอกาสเป็น ไปได้สูง รองจากการตัดสินใจภายใต้ภาวะไม่แน่นอน เนื่องจากภาวะนี้อยู่กึ่งกลางระหว่างภาวะแน่นอนและไม่แน่นอน การตัดสินใจจะทำตามข้อมูลที่พอมืออยู่บ้างแต่ไม่สมบูรณ์ ข้อมูลที่ได้รับเพียงช่วยให้คาดเดาว่าตามรูปแบบของความน่าจะเป็นนั้น สถานการณ์ใดมีโอกาสจะเกิดขึ้นได้บ้างโดย ข้อมูลจะมีหลายรูปแบบและหลายวิธีการ

2.2.3 กระบวนการตัดสินใจ

เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยใช้หลักเหตุผลเป็นลักษณะของการหาทางออกที่ดีที่สุดเป็นพื้นฐาน มีนักวิชาการได้กล่าวถึงกระบวนการตัดสินใจดังนี้

อุมาพร เพิ่มพูน (อ้างถึงใน ชูชัย เทพสาร. 2546 : 11-13) กล่าวว่าขั้นตอนในการตัดสินใจโดยถือแนวพิจารณาการแก้ปัญหา (Problem Solving Approach) เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาโดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนแสวงหาข้อมูลข่าวสาร (Data Collection) เนื่องจากว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นย่อมมีสาเหตุการเสาะหาข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา คือ การเสาะหาสิ่งที่เป็นสาเหตุนั้นเพื่อมาเป็นส่วนประกอบในการตัดสินใจจะต้องกระทำอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ทั้งในแง่ของการเก็บรวบรวมข้อมูล (Collective) และในแง่การวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับการวิจัย

2. ขั้นตอนการกำหนดทางเลือก (Formulating Alternative) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากในกระบวนการตัดสินใจเป็นการพยายามจะครอบคลุมวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้ในหลายๆ วิธีต้องกำหนดให้ได้ในรูปธรรมหลักข้อเท็จจริงหลัก (Main Fact) เป็นอย่างไรบ้างและในทางปฏิบัติต้องสร้างฉาก (Scenario) ขึ้นมาก่อนว่าเรื่องนี้มีทางเลือกอะไรบ้างในทางเลือกนั้นๆ มีข้อเท็จจริงรูปธรรมหลักๆ อะไรบ้าง

3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ทางเลือก (Analysis Alternative) การวิเคราะห์ทางเลือกควรใช้ความเป็นจริงที่เป็นภาวะวิสัย (Objective Analysis) พยายามหลีกเลี่ยงการนำค่าทั้งหลายมาเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์

4. ขั้นตอนการเปรียบเทียบค่าทางเลือก (Value Comparison) ขั้นตอนนี้เป็นการเปรียบเทียบโดยนำค่ามาเกี่ยวข้องนำมาเปรียบเทียบกับขั้นตอนอื่นที่ปลอดจากค่าแล้วมาพิจารณาทาง เลือกอีกทีหนึ่ง

5. ขั้นตอนการตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุด (Choice Alternative on the Best Set of Alternative) ขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจทางเลือกที่ดีที่สุด

ชูชัย เทพสาร (2546 : 16) กล่าวว่า กระบวนการตัดสินใจมี 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดปัญหา โดยทั่วไปปัญหาหมายถึงสภาพที่ไม่เป็นที่พอใจและความไม่พอใจมักจะเกิดความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่กับสิ่งที่ควรเป็นหรือที่ต้องการของผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจ

2. กำหนดมาตรฐานสำหรับใช้ในการตัดสินใจ อันเป็นการระบุถึงลักษณะและปัจจัยต่างๆ ที่จะต้องใช้พิจารณาในการตัดสินใจ

3. ลำดับความสำคัญของมาตรการหรือปัจจัยที่กำหนดไว้ว่าอะไรมีความสำคัญมากที่สุดและเรียงลำดับกันได้

4. กำหนดทางเลือกที่พอจะมีความเป็นไปได้จำนวนหนึ่ง และกำหนดคุณค่าของทางเลือกตามมาตรการแต่ละอย่าง

5. เมื่อมีทางเลือกแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการประเมินแต่ละทางเลือกว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไรโดยอาศัยมาตรการหรือปัจจัยที่กำหนดไว้ และหาค่าของแต่ละทางเลือกอาศัยน้ำหนักของแต่ละมาตรการคูณกับคุณค่าของทางเลือก แล้วนำมารวมกันเป็นค่าทั้งหมดของแต่ละทางเลือก

6. ขั้นสุดท้าย คือ การเลือกเอาทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกที่มีคะแนนมากที่สุด
ชนันท์ลรี สายเป้า (2543 : 12) กล่าวว่า ขั้นตอนของการตัดสินใจแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่

1. การจำแนกแยกแยะตัวปัญหา ภายใต้อารมณ์ความรู้สึกว่าต้องหาทางเลือก ซึ่งหมายความว่าได้เกิด
ประเด็นปัญหาบางอย่างขึ้นแล้ว จุดสำคัญเบื้องต้นของการตัดสินใจจะต้องทำการสำรวจตรวจสอบ ให้แน่
ชัดว่าประเด็นปัญหานั้นคืออะไรกันแน่

2. การจำแนกแยกแยะสาเหตุแห่งตัวปัญหา การจำแนกแยกแยะสาเหตุแห่งตัวประเด็นปัญหาเป็น
การกำหนดทางเลือกเพื่อทางเลือกที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือประเด็นอันเป็นผลให้เป็นที่เหมาะสม

3. การกำหนดและการเลือกทางเลือก สำหรับการกำหนดทางเลือกในเชิงกลยุทธ์นั้นจะ ต้องมี
ความต้องการแหล่งข้อมูลข่าวสารข้อมูลมาเป็นเหตุผลในการกำหนดทางเลือกต่อไป

4. การปฏิบัติการตามการตัดสินใจทางเลือก การปฏิบัติการตัดสินใจในการปฏิบัติการตาม
ทางเลือกนี้จำเป็นที่จะต้องติดตามดูว่าเหตุการณ์สถานการณ์บางอย่างที่ได้คาดไว้อาจเปลี่ยนแปลงได้

เทย์เลอร์ (Taylor, 1997 : 198-199, อ้างถึงใน วุฒิชัย จานง. 2540 : 13-14) กล่าวถึง การตัดสินใจว่า
เป็นกระบวนการตัดสินใจมีขั้นตอนการแก้ปัญหาได้แก่

1. การแยกแยะตัวปัญหา เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความรู้สึกว่าได้เกิดปัญหาขึ้น ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น
ภายในว่ามีปรากฏการณ์บางอย่างที่ไม่เป็นไปตามที่คาดคิด จัดว่าเป็นขั้นการสร้างความเข้าใจและมั่นใจ
โดยการทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง

2. การหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหานั้นเป็นกิจกรรมด้านเขาวนปัญญา เป็นการค้น หาสาเหตุ
หรือสิ่งที่ก่อให้เกิดตัวปัญหา โดยการเสาะหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของปัญหาให้มากที่สุดเท่าที่จะ
มากได้ ข่าวสารที่หามานั้นต้องมีความเกี่ยวข้องจำเป็นกับตัวปัญหาและเพียงพอในการแก้ปัญหา

3. การประเมินค่าข่าวสารเป็นการประเมินว่าข่าวสารที่ได้มานั้นถูกต้องเหมาะสมเพียงพอตรงกับ
เวลาสามารถนำไปวิเคราะห์ปัญหาได้หรือไม่

4. การกำหนดทางเลือก เป็นการกำหนดทางเลือกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ทางเลือกนั้นพยายามที่
จะครอบคลุมวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้ในหลายๆ วิธีมีการลำดับความสำคัญของทางเลือกไว้แต่ยังยอมรับ
ว่าทางเลือกแต่ละทางนั้นอาจช่วยแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องและเหมาะสมในระดับที่แตกต่างกัน

5. การเลือกทางเลือก เป็นการเลือกทางเลือกที่กำหนดไว้เพื่อจะนำไปปฏิบัติต่อไปเป็นที่ยอม รับว่า
เป็นการตัดสินใจอย่างแท้จริง

6. การปฏิบัติ การตัดสินใจเป็นการปฏิบัติตามผลของการตัดสินใจที่ได้เลือกทางเลือกไว้แล้ว
วรรณา พรหมบุญ (2540 : 50) กล่าวว่า การตัดสินใจจะเกิดขึ้นจะต้องมีขั้นตอนดังนี้คือ

6.1 การเข้าใจกระบวนการตัดสินใจในการเลือกที่จะทำอะไรก็ตามที่ต้องใช้การตัดสินใจซึ่ง
จะต้องเสี่ยงแต่การเสี่ยงดังกล่าวนี้จะต้องมีหลักการ คือมีการศึกษาตนเองตั้งแต่การรับรู้เรื่องของตนเองมี
การหาทางเลือกและมีการสำรวจอาชีพตนเอง

6.2 การรู้จักตนเอง การรู้จักตนเองเป็นการรู้จักและเข้าใจความคิดความรู้สึกและการกระทำของตนเอง รู้เหตุผล มองตนในแง่ดี มองผู้อื่นในแง่ดี รักตนเอง รักผู้อื่น มองเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

6.3 การมีความรู้เรื่องการพัฒนาตนเพื่ออาชีพ คือ มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จในชีวิตซึ่งหมายถึงความสำเร็จในอาชีพ นักการศึกษากล่าวว่าการที่จะทำให้คนประสบความสำเร็จในอาชีพควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

6.3.1 มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทุกชีวิตต้องตื่นตัว ยอมรับและมองหาทักษะใหม่

6.3.2 ถามใจตนเองดูก่อนว่าเรามีค่านิยม ความสามารถ มีความต้องการหรือไม่

6.3.3 มุ่งสู่เส้นทาง มองหาสิ่งที่เป็นไปได้ ซึ่งตรงกับศักยภาพที่แท้จริงของตน

6.3.4 ศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง หาสิ่งที่เหมาะสมกับชีวิตตนทุกรูปแบบ

6.3.5 ขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย สอบถามผู้รู้

6.3.6 การเลือกตัดสินใจอย่างใดไป ควรมีการตรวจสอบค้นหาข้อดีข้อเสียอีกครั้งเพื่อได้ผลที่แน่นอน

ซิลากยี (Szilagyi, 1984 : 211 – 214) กล่าวว่า กระบวนการของการตัดสินใจมีรายละเอียดที่สำคัญ 5 ประการคือ

1. การตระหนักและการชี้ให้เห็นถึงปัญหา ก่อนอื่นผู้บริหารจะต้องทราบว่าเป้าหมายขององค์กรคืออะไร ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตัดสินใจและมองเห็นช่องว่างระหว่างเป้าหมายและความเป็นจริงซึ่งคือปัญหานั้นเอง โดยที่มาของปัญหานั้นได้แก่แหล่งข้อมูลจากภายใน และภายนอกองค์กรนั่นเอง

2. การพัฒนาและประเมินทางเลือกเป็นการรวบรวมความคิดและทรัพยากรต่างๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ การพัฒนาทางเลือกก็คือการทำให้เกิดทางเลือกหลายๆ ทาง

3. การเลือกสรรทางเลือกใดจากหลายๆ ทางเลือก เป็นการนำทางเลือกแต่ละทางมาประเมินเพื่อเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับเป้าหมายขององค์กรทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้ตัดสินใจ

4. การปฏิบัติการการตัดสินใจที่เกิดขึ้นนั้นจะมีการสื่อสารให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับ ทราบไม่ว่าจะเป็น การบอกกล่าวด้วยวาจาหรือด้วยลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและมีผลย้อนกลับ

5. การประเมินผล ในการประเมินผลนั้นมีคำถามอยู่สามประการสำหรับผู้ที่มีส่วนได้แก่ กิจกรรมที่กระทำไปนั้นได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือยัง พนักงานรวมทั้งลูกค้ามีส่วนร่วมในการยอมรับการตัดสินใจนั้นในระยะยาวหรือไม่อย่างไรและคำถามสุดท้าย คือได้รับอะไรจากการนำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติ

อาจกล่าวได้ว่าขั้นตอนของการตัดสินใจที่จำเป็นจะต้องมีการดำเนินการเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดความรู้สึกในตัวปัญหา หาข่าวสารที่เกี่ยวข้อง ประเมินค่าข่าวสาร กำหนดทางเลือกการเลือกทาง เลือกและการปฏิบัติตามการตัดสินใจการตัดสินใจจะถูกต้องหรือเหมาะสมขึ้นอยู่กับผลของการตัดสินใจ ดังนั้นการตัดสินใจเลือกของบุคคลมักเป็นการตัดสินใจเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนพึงพอใจโดยผ่านกระบวนการต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้น และในการตัดสินใจเลือกสถานศึกษาเป็นการเลือกบริโภคสินค้าหรือ

บริการในที่นี้คือสถานศึกษาซึ่งเปิดให้บริการทางการศึกษานั้นเอง ฉะนั้นในการตัดสินใจเลือกสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริโภคและกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคซึ่งหมายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อของนักศึกษา การตัดสินใจเป็นหัวใจในการปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยมีความเกี่ยวข้องกับทุกๆ เรื่องทุกๆ กรณี การตัดสินใจเป็นส่วนสำคัญของนักศึกษาไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เนื่องจากในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทั้งสิ้นผลลัพธ์ของการตัดสินใจที่เกิดขึ้นนั้นไม่ว่าจะเป็นความล้มเหลวหรือนำมาซึ่งความสำเร็จย่อมมีผลกระทบกับมหาวิทยาลัยและ นักศึกษาจำนวนมาก

2.2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

อัยยาศูร สุนทรสารทูล (2547 : 34) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจไว้ 4 ด้านคือ

1. ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ หลักธรรมของสังคม ระบบการศึกษาและสิ่งแวดล้อม
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ การทำมาหากิน รายได้ การเพิ่มผลผลิต อาหาร เงินทุน และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยด้านผู้ตัดสินใจ เช่นระดับการศึกษา ระดับสติปัญญา ความรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ประสบการณ์เดิม วุฒิภาวะ นิสัย อารมณ์ และความจำเป็นส่วนตัวของผู้ตัดสินใจ
4. ปัจจัยด้านเวลาสถานที่และข้อเท็จจริง ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจที่กระทำในเวลาสถานที่และข้อเท็จจริงที่ได้รับมีปริมาณและคุณภาพแตกต่างกัน วิธีเลือกใช้อาจจะแตกต่างกันด้วย

รีดเดอร์ (Reeder. 1996 : 179-182, อ้างถึงในชูชัย เทพสาร. 2546 : 8-10) กล่าวว่า การตัดสินใจในรูปแบบจิตวิทยาสังคมนั้นโดยทั่วไปรูปแบบทางจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและพฤติกรรมของมนุษย์นั้น สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจโดยบุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเหล่านั้นเข้าสู่ตัวคนๆ นั้นซึ่งการแปลงปัจจัยภายนอกมาสู่ตัวบุคคลนี้จะอยู่ในรูปของ ความเชื่อ (Beliefs) และความไม่เชื่อ (Disbeliefs) ซึ่งความเชื่อและความไม่เชื่อเป็นเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรม ดังนั้น ปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกโดยตรง การตัดสินใจและการกระทำทางสังคมของบุคคลจะประกอบด้วยความเชื่อและความไม่เชื่อหลายๆ อย่างรวมกันและการกระทำทางสังคม (Social Action) ประกอบด้วยกลุ่มของปัจจัยหลายประการ บุคคลอาจตัดสินใจกระทำพฤติกรรมอย่างเดียวกันแต่ปัจจัยหรือเหตุผลการตัดสินใจจะแตกต่างกัน เหตุผลดังกล่าวประกอบด้วย (1) ปัจจัยดึงดูด (2) ปัจจัยผลัก และ (3) ปัจจัยความสามารถหรือปัจจัยสนับสนุนตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ประกอบด้วย

1.1 เป้าหมายหรืออุดมการณ์ (Goals) คือ กิจกรรม วัตถุ คุณลักษณะ ความเชื่อ ความรู้ กิจกรรมหรือ สภาพความเป็นอยู่ที่บุคคลต้องการ ความมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น

ผู้กระทำจะมีการกำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์ไว้ล่วงหน้าและผู้กระทำพยายามที่จะกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือเป้าหมายนั้น

1.2 ความเชื่อ (Belief Orientation) คือ การรับรู้หรือความเข้าใจของแต่ละคนหรือของกลุ่มต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ความเชื่อนั้นเป็นผลมาจากการที่บุคคลได้รับรู้ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดหรือความรู้ที่ตนเองซึ่งความเชื่อจะมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลและพฤติกรรมทางสังคมบุคคลในกรณีที่ว่าบุคคลและจะเลือกรูปแบบของพฤติกรรมบนพื้นฐานของความเชื่อที่ตนยึดมั่นอยู่ ซึ่งความเชื่อนี้ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2525 : 25) ได้ให้คำนิยามว่าคือการยอมรับข้อเสนอใดข้อเสนอหนึ่งว่าเป็นความจริงความเชื่อทำให้เกิดภาวะทางจิตใจในแต่ละบุคคล ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อนี้จะส่งผลให้บุคคลกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้นก็ไม่ได้

1.3 ค่านิยม (Value Standard) เป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือ เป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเองเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะค่อนข้างถาวร ผู้กระทำเชื่อว่าวิถปฏิบัติบางอย่างเป็นสิ่งที่ดีหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบที่จะยึดถือปฏิบัติ ค่านิยมของมนุษย์หรือของผู้กระทำทางสังคมจะแสดงออกทางทัศนคติและพฤติกรรมของผู้กระทำทุกรูปแบบ ดังนั้นค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมของบุคคล โดยบุคคลพยายามที่จะกระทำให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ตนเองยึดถืออยู่

1.4 นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habit and Customs) คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วและสืบต่อกันมาด้วยประเพณี ซึ่งถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วยในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำ เช่น ไม่มีการอนุมัติไม่มีการร่วมพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์หรือของผู้กระทำทางสังคมส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้ให้แล้ว

2. ปัจจัยผลักดัน (Push factors) ประกอบด้วย

2.1 ความคาดหวัง (Expectation) เป็นการรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่าบุคคลอื่นกลุ่มหรือสังคมโดยทั่วไปต้องการให้เชื่อหรือรู้สึก หรือประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์นั้น หรือกล่าวได้ว่าความคาดหวัง คือท่าทีของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ซึ่งคาดหวังหรือต้องการให้บุคคลนั้นถือปฏิบัติและกระทำในสิ่งที่ตนต้องการ ดังนั้นในการตัดสินใจในการเลือกกระทำพฤติกรรมของบุคคล (Social Action) ส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับความคาดหวังและท่าทีของบุคคลอื่นด้วย

2.2 ข้อผูกพัน (Commitment) เป็นสิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่าเขาถูกผูกมัดที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาที่ตนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ผู้กระทำจะทำตามคำสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น ดังนั้นข้อผูกพันจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม เพราะผู้กระทำตั้งใจจะกระทำสิ่งนั้นๆ เนื่องจากเขาเชื่อว่ามีส่วนผูกพันที่จะต้องกระทำ

2.3 การบังคับ (Forces) เป็นตัวช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจกระทำได้เร็วขึ้น เพราะขณะที่ผู้กระทำตั้งใจกระทำสิ่งต่างๆ เป็นความเชื่อที่อยู่ในใจของผู้กระทำว่าตนเองต้องตัดสินใจหรือกระทำอย่าง

ใดอย่างหนึ่ง โดยที่ตนเองรู้สึกว่าจะไม่มีทางเลือกอื่นอีก นอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติตามในสถานการณ์ที่ผู้กระทำตั้งใจจะทำสิ่งต่างๆ แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะกระทำดีหรือไม่ นั่นการบังคับจะเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจปฏิบัติได้เร็วขึ้น ดังนั้นการบังคับจึงมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม เนื่องจากบุคคลมักมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติเมื่อถูกบังคับให้ทำ

3. ปัจจัยความสามารถหรือปัจจัยสนับสนุน (Able Factors)

3.1 โอกาส (Opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือทางเลือกที่มีอยู่ซึ่งเมื่อผู้กระทำพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้นมีช่องทางจังหวะเวลาที่เหมาะสมและเปิดโอกาสให้เลือกกระทำได้ ดังนั้นการที่บุคคลจะตัดสินใจและประพฤติปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปจึงขึ้นอยู่กับโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

3.2 ความสามารถ (Ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับกำลังหรือพลังของตนเองในการที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนบรรลุผลสำเร็จภายใต้สถานการณ์นั้นๆ ผู้กระทำจะตระหนักถึงความสามารถของตนเองก่อนที่การตัดสินใจและกระทำทางสังคมเพราะรู้ว่าถ้าตัดสินใจกระทำไปแล้วจะมีความสามารถกระทำได้นั่นเอง ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะกระทำพฤติกรรมใดๆ จะพิจารณาขีดความสามารถของตนเองเสียก่อน

3.3 การสนับสนุน (Support) คือ การช่วยเหลือซึ่งผู้กระทำเชื่อว่ากำลังได้รับหรือจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งผู้กระทำจะเป็นผู้เลือก ดังนั้นบุคคลมักมีความโน้มเอียงที่ตัดสินใจและกระทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเมื่อรู้ว่าได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น

ชูชัย เทพสาร (2546 : 13) กล่าวว่า ปัจจัยของการตัดสินใจในแนวคิด ซึ่งสรุปได้ว่าการตัดสินใจอะไรจะต้องพิจารณาปัจจัย 3 อย่างคือ ประการแรกได้แก่ ข้อมูลจากตนเองที่รับรู้จักตน เองอย่างถ่องแท้เที่ยงธรรมแล้ว ประการที่สองการใช้ข้อมูลทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ประการที่สามด้านความรู้วิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาบางตัวก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจได้แก่ การรับรู้ ค่านิยม และบุคลิกภาพ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) จะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจของบุคคลให้แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะจะมีอิทธิพลในสถานการณ์การตัดสินใจที่ไม่แน่นอน ข้อมูลในการตัดสินใจไม่เพียงพอ และยังมีบทบาทสำคัญเมื่อจะต้องตัดสินใจเลือกทางที่ไม่มีข้อแตกต่างกันมากนัก ปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการรับรู้ ได้แก่ ประสบการณ์ ค่านิยมของแต่ละบุคคล บุคลิกภาพ พื้นฐานทางวัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของแต่ละบุคคล

2. ค่านิยม เป็นกรอบมาตรฐานซึ่งใช้เป็นกรอบกำหนดทางเลือกของคนจากทางเลือกต่างๆ ถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ ค่านิยมอาจจะเรียนรู้จากพ่อแม่ ครูอาจารย์เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน พื้นฐานทางสังคม สื่อมวลชนและอื่นๆ นอกจากค่านิยมแล้วจริยธรรมในสังคมก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจกล่าวคือในการแสวงหาทางเลือกต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจนั้น ผู้ตัดสินใจต้องคำนึงถึง

จริยธรรมหรือค่านิยมของสังคมนั้นๆ ด้วยว่าทางเลือกนั้นนำไปปฏิบัติแล้วสังคมยอมรับหรือไม่ หรือจะก่อให้เกิดปัญหาหรือมีผลกระทบต่อจริยธรรมของคนในสังคมหรือไม่

3. บุคลิกภาพ (Personality) ของผู้ตัดสินใจแต่ละคนจะมีอิทธิพล เช่น บางคนอาจจะมีอาจมีบุคลิกภาพกล้าเสี่ยง กล้าได้กล้าเสีย บางคนชอบบริบอบในการตัดสินใจ บางคนชอบทดลอง เมื่อพบเหตุการณ์เดียวกัน ผู้ตัดสินใจที่มีบุคลิกภาพต่างกันจะเลือกวิธีในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน

วัชร ทรัพย์มี (2539 : 557-558) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจคือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับผลได้ผลเสียต่อตนเอง เช่น ในการเลือกอาชีพจะคำนึงถึงรายได้จะทำให้มีกินมีใช้ระดับใด งานนั้นน่าสนใจตรงตามความถนัดความสามารถของตนหรือไม่ จะทำงานในท้องถิ่นที่ตนต้องการหรือไม่ มีโอกาสก้าวหน้าและมีความมั่นคงในการทำงานนั้นมากน้อยเพียงใด

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับผลได้ผลเสียต่อคนใกล้ชิด ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญเพียงพอไหม มีเวลาให้กับครอบครัวหรือไม่ มีสวัสดิการสำหรับครอบครัวหรือไม่

3. ปัจจัยด้านการยอมรับตนเอง โดยบุคคลจะพิจารณาว่าถ้าเลือกกระทำเช่นนี้แล้วตนเองภูมิใจหรือไม่ รับผิดชอบหรือไม่ เช่น ถ้าตัดสินใจศึกษาต่อสาขาวิชานี้ตนเองภูมิใจหรือรู้สึกด้อย เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านบุคคลแวดล้อม เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ เพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลในเรื่องต่างๆ อาทิ การตัดสินใจเลือกสาขาการเรียน เลือกอาชีพ เลือกคู่ ตัดสินใจปลูกบ้านหรือกระทำการตัดสินใจเล็กๆ น้อยๆ

5. ปัจจัยด้านศีลธรรมจรรยา การตัดสินใจของบุคคลไม่ใช่จะคำนึงถึงสิ่งที่จะทำให้บุคคลนั้นพึงพอใจทั้งหมด ยังมีปัจจัยด้านศีลธรรมจรรยาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ถ้าสิ่งที่ตัดสินใจลงไปตนเองพอใจแต่ผิดศีลธรรมจรรยาก็ทำให้ตัดสินใจเช่นนั้นไม่ได้

6. ปัจจัยด้านการยอมรับของสังคม เช่น ในสังคมที่คิดว่าการหย่าร้างเป็นเรื่องธรรมดากับสังคมที่คิดว่าการหย่าร้างเป็นเรื่องร้ายแรง การตัดสินใจหย่าร้างในกรณีแรกคงง่ายกว่ากรณีหลัง เป็นต้น

7. ปัจจัยด้านอารมณ์ ในขณะที่บุคคลตกอยู่ในสภาพที่มีอารมณ์รุนแรง เช่น รัก เกลียด โกรธ กลัว หรือกังวลอย่างหนัก ถ้าตัดสินใจอะไรลงไปขณะนั้นมีแนวโน้มที่จะเกิดความผิดพลาดได้ง่าย หรือในกรณีที่มีเรื่องสำคัญต้องตัดสินใจ คนเราจะเกิดความเครียดไม่แน่ใจว่าการตัดสินใจนั้นเหมาะสมหรือไม่ การตัดสินใจจึงควรรอให้อารมณ์อยู่ในสภาวะสงบเสียก่อนแล้วจึงค่อยพิจารณาตัดสินใจ

วุฒิชัย จานง (2540 : 16-17) ได้กล่าวพฤติกรรมการตัดสินใจของมนุษย์ไว้ 9 ประเด็นคือ

1. นิสัยเป็นผลของการเรียนรู้หรือการสรางประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว หากว่าการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นไปก่อนข้างจะอดโนมัติเพราะว่าได้มีการประพฤติปฏิบัติเช่นนี้มาก่อนแล้วและรู้สึกว่าได้ผลดีพอสมควรเพราะการตัดสินใจและการเลือกทางเลือกในสถานการณ์ใหม่ซึ่งถึงแม้จะเป็นสถานการณ์ใหม่แต่คล้ายกับสถานการณ์เก่ามนุษย์ชอบที่จะตัดสินใจตามความเคยชินที่ได้ปฏิบัติมา

2. การแก้ปัญหา ลักษณะของการตัดสินใจในระดับที่สองนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมของมนุษย์ที่พยายามเกี่ยวข้องกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมคือการประเมินสิ่งใหม่ๆ ในสถานการณ์ใหม่ พยายามที่จะ

ใช้เทคนิควิธี ตลอดจนกลวิธีต่างๆ ที่ใช้มาแนวทางปฏิบัติแต่ละครั้งในหลายกรณีมิได้ทำโดยนิสัยแต่มีหลายวิธีที่จะใช้ประเมินสถานการณ์ใหม่ๆ เพื่อที่จะหาช่องทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้น

3. ความสร้างสรรค์ เป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์แปลกใหม่ซึ่งเดอร์กิน (Durkin) กล่าวแนะนำไว้ว่าในตอนแรกเป็นเรื่องของการทดลองแล้วประสบความสำเร็จไปคือการค่อยๆ วิเคราะห์และท้ายที่สุดคือการจัดรูปแบบใหม่โดยทันทีการสร้างสรรคนี้มีลักษณะของการเสี่ยงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยรวมทั้งการใช้ความรู้สึกประเภทหนึ่งที่เรียกได้ว่าลางสังหรณ์ สาเหตุที่เกิดความรู้สึกเช่นนั้นมิได้หมายความว่าผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ หากแต่ว่าเป็นการมองเห็นช่องทางโดยสภาพลึบออกไป

4. การเรียนรู้และการรับรู้ พฤติกรรมการตัดสินใจของมนุษย์โดยทั่วๆ ไปมักจะต้องเริ่ม ต้นจากการที่พวกเราได้รับรู้ ซึ่งทั้งนี้เราอาจจะ ยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่าในสภาพการรับรู้ของมนุษย์นั้นมักจะเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า “เลือกที่จะรับรู้” การเรียนรู้และการรับรู้ของบุคคลนั้นเป็นลักษณะของการสังมทางสังคม

5. ฐานะและบทบาท การรับรู้ในฐานะและบทบาทของตัวเองนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่ง เพราะลักษณะการที่บุคคลเข้ามาทำงานในองค์กรใดๆ ก็ตามจำเป็นต้องมีบทบาทที่ตนแสดง และยิ่งไปกว่านั้นจะต้องพยายามผสมผสานบทบาทส่วนตัวที่แสดง หรือวิธีการที่จะพัฒนาตนเองกับบทบาทที่ตัวต้องการแสดงตามความต้องการองค์กร ซึ่งในกรณีนี้เป็นความสำคัญอย่างยิ่งยวดที่ทำการตัดสินใจต้องทำความเข้าใจให้ดีไม่เช่นนั้นแล้วลักษณะการตัดสินใจจะเป็นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตัวมากกว่าองค์กร

6. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพฤติกรรมการตัดสินใจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตลอดจนการสังมทางสังคมในองค์กร

7. ภาวะผู้นำ ลักษณะภาวะผู้นำที่ผู้ทำการตัดสินใจต้องใช้จะแสดงออกมาถึงกระบวนการวิธีที่ผู้ทำการตัดสินใจ เป็นต้นว่าถ้าผู้นำนั้นยกอำนาจของตนเป็นใหญ่แต่ผู้เดียวมีความเชื่อถือและเชื่อมั่นมีความเป็นตัวของตัวเองมากเกินไป ภาวะผู้นำนั้นจะส่งผลออกมาในกระบวนการตัดสินใจของผู้นำนั้นในขณะเดียวกันจะเห็นว่าภาวะผู้นำนั้นเปลี่ยนไป กระบวนการตัดสินใจจะเปลี่ยนไปด้วย เช่น ภาวะผู้นำอาจจะเป็นไปในลักษณะไม่กล้าตัดสินใจ เป็นต้น

8. การร่วมอำนาจกัน การปฏิบัติส่วนหนึ่งของสังคมนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนอำนาจซึ่งกันและกันในกรณีของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีการร่วมอำนาจกันว่า ถ้าฐานของอำนาจผู้ใต้บังคับบัญชาเท่าๆ กับอำนาจของผู้บังคับบัญชาแล้วการร่วมอำนาจจะมีมากขึ้น กระบวนการตัดสินใจหากว่าในสังคมไทยโดยเฉพาะฐานอำนาจของผู้ใต้บังคับบัญชานั้นอยู่ต่ำกว่าผู้บังคับบัญชาอย่างมากเหลือเกิน ในกรณีเช่นนี้เราจะเห็นว่าอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจโดยตรงนั้นมักจะตกอยู่ที่ผู้บังคับบัญชา

9. การปฏิบัติต่อกัน การปฏิบัติต่อกันว่ามีการยอมรับหรือการประสานงาน เข้าอกเข้าใจกันมากน้อยสักประการใด ซึ่งลักษณะการเช่นนี้นี้อาจจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเอกบุคคลในองค์กรนั้น เช่น การร่วมมือประสานกันมีอยู่น้อยเพราะฉะนั้นการตัดสินใจอาจจะออกมาเป็นเอกเทศได้

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อ

บาลดริค (Baldridge, 1980 : 278) ได้เสนอทฤษฎีที่สามารถอธิบายการเข้าเรียนต่อของ นักเรียนมีหลายทฤษฎีด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีเอาแบบ (Modeling Theory) ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มที่จะกระตุ้นนักเรียนในการเรียนและการศึกษาต่อโดยเด็กจะเอาแบบอย่าง (Life patterns) ของผู้ปกครองมาเป็นตัวกำหนดระดับความต้องการของเขา ว่าอย่างน้อยที่สุดความคาดหวังของเขาก็จะเทียบเท่าของผู้ปกครอง

2. ทฤษฎีการมีโอกาส (Opportunity Theory) เด็กจากครอบครัวที่มีรายได้สูงและอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ๆ จะมีโอกาสในการเรียนต่อมากกว่า เพราะในเมืองมีสถานศึกษาที่มากกว่า ขณะเดียวกันก็มีฐานะพอที่จะใช้จ่ายในการศึกษาได้

3. ทฤษฎีการอ้างอิงกลุ่ม (Reference Group Theory) นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มีความ ต้องการในการเรียนต่อ นักเรียนก็จะมีความต้องการในการเรียนต่อเช่นกัน

4. ทฤษฎีความสามารถ (Ability Theory) ผู้ที่ขยันและมีความฉลาดก็มีแนวโน้มที่จะเรียน ต่อสูงขึ้น จะเห็นว่าการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อต่างก็มีเห็นผลที่ต้องอาศัยทฤษฎีมารองรับ และอธิบาย การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ ซึ่งบาลดริค (Baldridge) ได้เสนอทฤษฎีการเข้าเรียนต่อของนักเรียนไว้ 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเอาแบบ ทฤษฎีการมีโอกาส ทฤษฎีการอ้างอิงกลุ่ม และทฤษฎีความสามารถ

2.3.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการศึกษาต่อ

ในการวางแผนเพื่อบริหารหลักสูตรอุดมศึกษา เบอร์กวิส (Bergquist H. William, 1981 : 159) ได้นำเสนอตัวแปรต่างๆ รวม 6 ด้านเพื่อช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถวางแผนบริหารหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวแปรทั้ง 6 ด้านที่ได้เสนอแนวคิดไว้ เริ่มจากด้านที่ปรับเปลี่ยนได้ง่าย เพราะมีผลกระทบน้อยไปหาด้านที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนได้ยาก เบอร์กวิสได้แสดงรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละด้านมีดังนี้

1. เวลา (Time) การกำหนดเวลาเรียนและตารางเวลาเรียน เบอร์กวิส (Bergquist H. William, 1981 : 159) ได้นำเสนอตัวแปรต่างๆ รวม 6 ด้าน เพื่อช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถวางแผนบริหารหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวแปรทั้ง 6 ด้านที่ได้เสนอแนวคิดไว้ เริ่มจากด้านที่ปรับเปลี่ยนได้ง่าย เพราะมีผลกระทบน้อยไปหาด้านที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนได้ยาก เบอร์กวิสได้แสดงลำดับขั้นดังนี้

1.1 ปฏิทินการศึกษา ในสหรัฐอเมริกาได้ใช้เฉพาะระบบทวิภาค (Semester) หรือควอเตอร์ (Quarter) โดยเริ่มเรียนตั้งแต่เวลา 08.00–17.00 น. เท่านั้นเนื่องจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย ตระหนักดีว่ามีนักศึกษาจำนวนมากสะดวกที่จะศึกษานอกเวลาดังกล่าว และจัดเวลาการสอนในช่วงระยะเวลาสั้นๆ อย่างเร่งรัดเป็นวิชาๆ ไปจะได้ผลดีกว่าเรียนหลายๆ วิชาในแต่ละการศึกษา นอกจากนี้การกำหนดปฏิทินการศึกษาได้ปรับเปลี่ยนค่าใช้จ่ายที่สูงมากในช่วงฤดูร้อนปฏิทินการ ศึกษาที่นิยมจัดกันมากที่สุด คือระบบไตรภาคแบ่งปีการศึกษาออกเป็น 3 ภาคเรียน

1.2 ตารางเวลาเรียน (Curricular Clock) จัดได้หลายรูปแบบเช่นกันคือ

1.2.1 วันธรรมดา ในเวลาราชการซึ่งเป็นเวลาปกติของผู้สอนและผู้เรียนส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเวลา 08.00-16.30 น. ซึ่งเลวิน (Lavin A. 1987 : 165) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการจัดช่วง เวลาเรียนดังกล่าว แม้จะเหมาะสมกับอาจารย์ประจำ และผู้เรียน แต่ยังมีผู้ประสงค์ที่จะศึกษาต่อก่อนนอกเหนือจากเวลาดังกล่าว แต่ไม่สามารถมาเรียนได้ เช่น บุคคลที่ทำงานซึ่งมีปริมาณมากขึ้น การจัดสอนในช่วงหลังเวลาทำงานน่าจะได้มีการจัดพิจารณาให้มากขึ้น

1.2.2 วันธรรมดา ตอนเย็นบางสถาบันได้จัดตารางเวลาเรียนเพิ่มเติมซึ่งถือเป็นการขยายการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ และนักศึกษาที่ทำงานประจำซึ่งผลพลอยได้นี้คือการเพิ่มจำนวนนักศึกษาที่รับเข้า และด้านหลักสูตรสามารถจัดได้หลากหลายยิ่งขึ้น

1.2.3 วันธรรมดาช่วงเช้า และพักกลางวัน กรณีนี้เป็นการจัดเวลาที่พิเศษขึ้นในช่วงเวลา 07.00 - 09.00 น. หรือในช่วงพักกลางวันเวลา 12.00-13.00 น. ซึ่งเป็นการให้บริการสำหรับนักธุรกิจหรือผู้ทำงานบ้านที่สนใจเรียน

1.2.4 วันหยุดราชการ ในสหรัฐอเมริกา มีมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยหลายแห่งที่จัด การศึกษาโดยใช้เวลาเรียนในช่วงของวันหยุดราชการ ซึ่งในอนาคตเบอร์คิวส ได้กล่าวว่าแนวโน้มการจัดเวลาเรียนในช่วงเวลาดังกล่าวมีมากขึ้น

1.2.5 จัดเฉพาะช่วงเวลาอาจเป็นช่วงฤดูร้อน โดยให้นักศึกษามาใช้ชีวิตร่วมกันเป็นเวลาหลายๆ สัปดาห์และมีหลักสูตรการเรียนประกอบ

ลักษณะการจัดเวลาเรียนตามปฏิทินการศึกษา และตารางเวลาเรียน ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดให้หลากหลายได้นั้น จะมีประโยชน์ในการสนองความต้องการของนักศึกษาจากหลายอาชีพจะยังเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ซึ่งเบอร์คิวส กล่าวว่า ด้านผู้เรียนนั้นจะเปิดโอกาสในการ ศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานและต้องการเรียนต่อในระดับปริญญาบัณฑิตหรือระดับบัณฑิต ศึกษาเป็นการสอนให้ผู้เรียนรู้จักเรียนที่จะจัดการกับเวลา ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประโยชน์สำหรับตัวเองในส่วนของสถาบันถ้ารู้จักปรับสภาพเวลาเรียนให้ตอบสนองกับกลุ่มผู้เรียนต่างๆ จะเป็นโอกาสที่ดีที่จะนำทรัพยากรเวลาใช้ให้เหมาะสมและมีคุณค่าต่อการบริหารงานสถาบัน

ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้น ในเรื่องของตารางเวลาเรียนนับว่าในสภาพปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้เรียนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการมีการเรียนการสอนในภาคค่ำช่วงเวลา 17.00-21.00 น. หลักสูตรระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อให้ผู้ที่มิงานทำมีโอกาสได้ศึกษาต่อบางสถาบันในกรุงเทพมหานครและต่าง จังหวัดได้จัดเวลาการเรียนการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์เพราะสถาบันศึกษาเอกชนมีความต้องการบุคลากรที่เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะสาขา ซึ่งบุคลากรเหล่านี้ไม่สามารถสอนได้ในเวลาราชการ การบางสถาบันจึงได้จัดเวลาการเรียนในช่วงของวันหยุดราชการให้กับผู้ศึกษา

2. สถานที่ (Place) เป็นสิ่งที่บุคคลไม่นึกถึงความสำคัญ (Hidden Dimension) ในความเป็นจริงเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมาก หากได้รับความสนใจพัฒนา การบริการด้านสถานที่แบ่งได้ ดังนี้

2.1 พื้นที่ที่ใช้ในการเรียนการสอน (Instruction Space) ซึ่งมีทั้งภายในและภายนอกภายในสถาบันโดยทั่วไปจะจัดอาคารสถานที่ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ในบริเวณเดียวกัน เช่น อาคารเรียน ห้องสมุด ห้องทดลอง ห้องบันทึกเสียง ซึ่งโครงสร้างและแบบอาคารนั้นเป็นแบบถาวรการจัดตำแหน่งของอาคารให้สอดคล้องกับสภาพการเรียนนั้น ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เริ่มคำนึงถึงผลประโยชน์ใช้สอยด้านพื้นที่มากขึ้น เช่น ภายในชั้นเรียนจะมีการจัดห้องเรียนที่มีผนังห้องเลื่อนออกติดต่อกันได้ เพื่อใช้ตัดแปลงเป็นห้องเรียนขนาดใหญ่ หรือห้องประชุม นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาบางแห่งได้จัดขยายการเรียนออกไปภายนอกในรูปแบบของวิทยาเขตเพื่อจัดนักศึกษาที่เรียนเฉพาะสาขาวิชาไปเรียนและฝึกปฏิบัติงาน หรือใช้สถานที่ภายใน เพื่อจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน เช่น ในการพักผ่อน สัมมนาทางวิชาการ

2.2 พื้นที่ที่นอกเหนือจากการใช้ในการเรียนการสอน (Noninstruction Space) เช่น สถานที่เพื่อการพักผ่อน สันทนาการภายในบริเวณของสถาบัน เป็นต้น นอกจากนี้บางสถาบันได้มีการจัดหอพัก และมีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในบริเวณหอพักในรูปแบบของศูนย์การเรียนการสอน (Living Learning Center) ซึ่งการใช้พื้นที่ว่างในบริเวณให้เป็นประโยชน์ในด้านใดขึ้น อยู่กับนโยบายของสถาบันนั้นๆ ในสถาบันบางแห่งได้มีการจัดประสบการณ์ในการทำ งานให้กับนักศึกษาภายในบริเวณสถาบัน เช่น ให้นักศึกษาทำงานเป็นผู้ช่วยอาจารย์ในภาควิชาต่างๆ ช่วยทำงานในห้องสมุด หรือฝ่ายทะเบียนหรือใช้สถานที่บริเวณบางส่วนของสถาบันตั้งเป็นบริษัทจำลองเพื่อฝึกการทำธุรกิจในช่วงภาคฤดูร้อนมีการติดต่อซื้อขายในสภาพการณ์จริง การเรียนการสอนนอกห้อง เรียนนั้นมีผลให้นักศึกษาสนใจในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น การสอนในชั้นเรียนปกติอาจนำไปสอนนอกห้องเรียน เช่น ที่ในสนาม หรือริมสระน้ำสำหรับการเรียนการสอนภายนอกสถาบันนั้นเป็นการจัดประสบการณ์โดยตรงให้กับนักศึกษา ซึ่งอาจจัดโดยสถาบัน การศึกษาโดยตรง หรือเป็นผู้เรียนเป็นผู้จัด ประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับมีหลายรูปแบบ อาทิ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การฝึกงานอาชีพ การหาประสบการณ์จากการทำงานจริง การบริการวิชาการแก่ชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมือง การฝึกภาคสนาม สิ่งเหล่านี้จะพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความรับผิดชอบให้แก่นักศึกษา

2.3 พื้นที่การเรียนการสอนเคลื่อนที่ (Mobile Instruction Space) การจัดพื้นที่การศึกษาส่วนที่สำคัญที่สุด คือห้องสมุด ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงความสะดวกสบายของผู้ใช้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของที่นั่ง เวลาเปิด-ปิด หรือที่จัดเฉพาะนักศึกษา พื้นที่การเรียนการสอนเคลื่อนที่ทำได้หลายรูปแบบ เช่น

2.3.1 การบริการนักศึกษาถึงที่อยู่นักศึกษา (Mobile Classroom Laboratory) นักศึกษาและประชาชนจะมาศึกษาจากหน่วยบริการนี้ ซึ่งให้บริการการเรียนในชั้นเรียนและการเรียนปฏิบัติการทดลอง

2.3.2 การพานักศึกษาไปทัศนศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ (Travel) หรือการไปศึกษาบางวิชาที่มหาวิทยาลัยอื่น ซึ่งนักศึกษาจะได้ประสบการณ์เพิ่มขึ้น

2.3.3 การใช้สื่อการศึกษา (Mobile Based) สื่อที่นิยมใช้ในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย คือ โทรศัพท์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ โทรศัพท์รวมถึงการใช้ภาพทัศน์ และนักศึกษาเองจะมีความรู้ในการเผยแพร่ทางสื่อต่าง ๆ ของสถาบันด้วยเป็นการสร้างสถานการณ์จำลองให้นักศึกษา ซึ่งเบอร์ควิสได้ให้ทัศนะว่า การเรียนการสอนที่เน้นรูปแบบประสบ การณ์จะเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุด และการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะอยู่นอกเวลาเรียน

3. ทรัพยากร (Resources) แหล่งวิทยาการที่จะทำให้การเรียนการสอนดำเนินการไปได้ ได้แก่ บุคลากร (People) และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม (Materials Equipment and Environment)

3.1 ทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วย คณาจารย์ วิทยาการ ตัวเตอรื ครอบครัว เพื่อน ญาติ และตัวนักศึกษาเอง

3.1.1 คณาจารย์ในสถาบัน โดยปกตินักศึกษาระดับปริญญาตรีอาจารย์จะสอนร่วมกันมากกว่าที่จะสอนโดยลำพัง นอกจากนั้นจะใช้อาจารย์พิเศษจากสถาบันอื่นๆ มาช่วยโดยจัดการสอนในรูปแบบของการสอนร่วมกันเป็นทีม (Team Teaching) ซึ่งพบมากในมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย เลวิน (Lavine. 1978 : 7-8) กล่าวว่า 47 % ของหลักสูตรปริญญาตรีจะมีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทีม ซึ่งการจัดสอนในรูปแบบของทีมนี้นี้ ถ้าทีมสอนด้วยกันทำงานไปด้วยดีจะได้รับความสำเร็จสูงทั้งแก่ตัวผู้เรียนเองและผู้สอน แต่ปกติมักจะไม่ประสบความสำเร็จเสมอไปเพราะคณาจารย์มักจะชอบสอนคนเดียว และไม่สนใจในการสอน ในประเด็นนอกเหนือจากความถนัด และพยายามที่จะยึดติดกับสิ่งที่ตนเองถนัด ซึ่งจะพบว่าทีมมักจะแตกแยกยังผู้สอนในทีมมีมากเท่า ไฉนแนวโน้มที่จะทำงานไม่ราบรื่น หรือขาดการติดต่อสื่อสารในหมู่สมาชิกของผู้สอนร่วมกัน นอกจากนี้อาจารย์มักจะได้รับหน้าที่นอกเหนือจากการสอน คือ การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งทำหน้าที่แนะนำเรื่องของการเรียน หรือแนะนำการเลือกวิชาเอกให้กับศิษย์ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาในกรณีที่มีการจัดการเรียนการสอนนั้น มีความต้องการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เชี่ยวชาญ อาจใช้บุคลากรประจำหน่วยงานมาเป็นผู้บรรยายจัดโปรแกรมงานให้ เช่น ผู้ช่วยคณบดีช่วยทำหน้าที่ให้คำปรึกษากับนักศึกษาที่เรียนวิชาเอกทางด้านการบริหารงาน หรือผู้อำนวยการศูนย์คอมพิวเตอร์เสนอโปรแกรมเกี่ยวกับการจัดระบบ แม้กระทั่งอธิการบดีมาช่วยในการดำเนินการสัมมนาด้วยผู้นำ

3.1.2 วิทยากรนอกสถาบัน เพื่อให้ผู้เรียนมีสายตากว้างไกล และเกิดความเชี่ยวชาญมากขึ้น และเป็นการลดค่าใช้จ่ายอาจารย์ประจำ จึงใช้บุคลากรภายนอก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขามาสอนเพิ่ม

3.1.3 นักศึกษาตัวเตอรื บางสถาบันได้มีการจัดให้นักศึกษาช่วยตัวกันเองโดยเฉพาะโปรแกรมการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่กลุ่มเพื่อนที่แนะนำการศึกษาด้วยตนเองจะได้ผลมากที่สุด

3.1.4 ครอบครัว เพื่อน ญาติพี่น้อง แม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะไม่มีเหตุที่ระบุแน่ชัดว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่าในการเรียนระดับอุดมศึกษา แต่ไม่มีผลแจ้งชัดที่จะบอกเช่นกันว่าเขาเหล่านั้นไม่มีค่าหรือความสำคัญ เพราะเป็นแหล่งวิทยาการที่มีคุณค่าในด้านแรงคล้อย และการเรียนรู้ของนักศึกษาเป็นตัวเชื่อมที่ไม่เป็นการต่อหลักสูตรการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

3.1.5 บุคลากรที่เป็นจุดสนใจ อาจเป็นผู้ที่เด่นดังหรือการเรียนในลักษณะบทละคร

3.1.6 นักศึกษา ผู้เรียนนั้นมีค่าใช้จ่ายเพียงผู้ที่จะต้องรับความรู้ แต่จะต้องเป็นผู้ร่วมในการสร้างแบบแผนการเรียน และหลักสูตร อย่างไรก็ตามประสบการณ์ในอดีตและความรู้ในปัจจุบัน ตลอดจนทักษะและความเชี่ยวชาญล้วนเป็นสิ่งสำคัญขององค์ประกอบ และเป็นตัวเร่งในการเรียนรู้ของนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษามักจะให้มีการปฐมนิเทศแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษา เพื่อให้รับรู้เกี่ยวกับ สถาบัน คณาจารย์ ห้องสมุด เพื่อนและประสบการณ์ที่แสวงหาระหว่างศึกษาในสถาบัน

3.2 ทรัพยากรและวัสดุอุปกรณ์และสิ่งแวดลอม ประกอบด้วย เอกสารตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ คอมพิวเตอร์ สตูดิโอ และห้องทดลอง รวมทั้งสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

3.2.1 สิ่งตีพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แบบเรียนสำเร็จรูป เกมส์ นอกจากนั้น ผู้สอนยังนิยมการสอนแบบกระดานดำ การใช้เครื่องฉายแผ่นใส และบางที่เป็นวิดีโอเทป ซึ่งแนวโน้มในอนาคตได้มีการคาดการณ์ไว้ว่า อุปกรณ์การสอน (A.V.) จะมีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกมากขึ้น คือการใช้รูป 3 มิติ (Holography) และเลเซอร์ เป็นต้น

3.2.2 คอมพิวเตอร์ ได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนและให้คำแนะนำ ประเมิน และปัจจุบันได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารงานวิชาการ คณาจารย์ที่ใช้ฝึกปฏิบัติการ โดยเฉพาะในส่วนของนักศึกษามีความจำเป็นต้องรู้จักและใช้ประโยชน์ให้เป็นเพราะ ในโลกปัจจุบันคอมพิวเตอร์แพร่หลายไปทั่ว เนื่องจากมีขนาดเล็กและราคาถูกลงเพื่อให้นักศึกษาสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการศึกษาได้ ในสถาบันอุดมศึกษามีแนวโน้มจะนำมาใช้ในการให้คำปรึกษาคำแนะนำต่างๆ กับการนำมาใช้เก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ผู้บริหาร คณาจารย์และบุคลากรในสถาบันจำเป็นต้องได้รับการฝึกปฏิบัติเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้จริงและจำเป็นต้องติดตามวิทยาการใหม่ๆ เหล่านี้ให้ทัน

3.2.3 ห้องทดลองและห้องบันทึกเสียง โดยเฉพาะการเรียนการสอนทางด้านฟิสิกส์ ชีววิทยา และพฤติกรรมศาสตร์ ในขณะที่ห้องทดลองใช้กับการเรียนการสอนสาขาศิลปะการแสดง

3.2.4 สภาพแวดล้อมการเรียนรู้วัดได้จากจำนวนปริมาณหนังสือในห้องสมุด ขนาดของคอมพิวเตอร์ ขนาดและการออกแบบการอัดเสียง หรือวัดจากทรัพยากรด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้สนับสนุนการเรียนการสอนนั้น ซึ่งมีข้อพิจารณาจากจำนวนเงินที่จ่ายไปเพื่อการนี้หรือพิจารณาค่าใช้จ่ายด้านเวลาเท่านั้น แต่พิจารณาจากการที่นักศึกษาสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ได้คุ้มค่าและเป็นไปตามความสนใจอย่างแท้จริง

แนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบันที่สถาบันอุดมศึกษามีปริมาณประชากรผู้เรียนที่มีอายุมากขึ้น และหลากหลาย ความจำเป็นและโอกาสที่จะเลือกจ้างและใช้ผู้ร่วมกิจกรรมจากชุมชนต้องมีความขึ้น

นอกจากนี้ ต้องสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันจากระบบการเรียนการสอนชุมชนได้ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีการเรียนการสอนเน้นด้านทฤษฎี ส่วนการปฏิบัติจริง ซึ่งออกฝึกปฏิบัติในชุมชน หลักสูตรในลักษณะดังกล่าว จะกระตุ้นนักศึกษาในระดับอายุ หรือวัยต่างๆ ให้มีส่วนร่วมในการศึกษาตลอดชีวิตของตนเอง ทั้งการรับรู้ในสถาบันอุดมศึกษาและจากการศึกษาหาความรู้จากชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

4. องค์กร (Organization) การจัดการศึกษาเพื่อให้หลักสูตรและการเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น เบอร์กวิตสได้แสดงทัศนะว่ามีวิธีการอย่างน้อย 3 ทางที่จะต้องคำนึงในการดำเนินงาน ลักษณะองค์กรและการจัดสายงานทางวิชาการให้มีอิทธิพลต่อความคล่องตัวในงานวิชาการคือวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยต้องมีการจัดหลักสูตรที่มีการประสานปรัญญาบัตรที่จะให้ 1-2 โปรแกรมการ ศึกษาสถาบันต้องกำหนดวิธีการลำดับขั้นตอนหลักสูตรสำหรับปรัญญาตรีที่จะให้และมีการจัดบุคคลในสถาบันให้เหมาะสม เพื่อดำเนินการตามหลักสูตร เมื่อพิจารณาเกณฑ์ดังกล่าวแล้วสามารถจัดแบ่งองค์ประกอบได้ 2 ส่วนใหญ่ๆ คือการจัดโปรแกรมการศึกษาและการจัดหน่วยงานบริหารดังนี้

4.1 การจัดโปรแกรมการศึกษาซึ่งแบ่งคร่าวๆ ออกเป็น

4.1.1 โปรแกรมเฉพาะและกำหนดไว้แน่นอน เช่น สถาบันเฉพาะทางที่ฝึกผู้เรียนไปใช้ประกอบอาชีพโดยเฉพาะ เช่น พยาบาล ตำรวจ

4.1.2 โปรแกรมประกอบด้วยวิชาเอก วิชาการศึกษาทั่วไป และวิชาเลือก

4.1.3 โปรแกรมหลายๆ วิชาเอก

4.1.4 โปรแกรมที่นักศึกษาทำสัญญาการเรียน

4.2 การจัดหน่วยงานบริหารมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน ซึ่งใช้วิธีการจัดหน่วยงานบริหารหลายแบบด้วยกันแล้วแต่สถาบันจะเลือกเพื่อให้ความเหมาะสมกับธรรมชาติของสถาบัน คือ

4.2.1 เฉพาะศาสตร์ เช่น คณะและภาควิชา (Discriptive Unit)

4.2.2 พหุวิชา (Multidisciplinary Unit)

4.2.3 สหสาขาวิชา (Interdisciplinary Unit)

4.2.4 หน่วยงานผสม (Matrix Unit)

4.2.5 สถาบันหรือศูนย์ (Temporary Unit)

ข้อคิดที่ควรนำมาปฏิบัติ คือ การจัดองค์กรต้องสามารถยืดหยุ่นได้ คือสามารถปรับเปลี่ยนได้ การจัดระบบหน่วยงานที่ยึดติดอยู่กับระบบเดิมจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การจัดการองค์กรในลักษณะหน่วยงานผสมจะช่วยให้สถาบันสามารถปรับตัวให้เข้ากับวิทยาการและความก้าวหน้าของโลกได้

5. กระบวนการ (Procedures) กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น 4 ส่วน คือกระบวนการวางแผนการเรียนการสอน กระบวนการกำหนดหน่วยกิต กระบวนการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน กระบวนการวัดผล สรุปได้ดังนี้

5.1 กระบวนการวางแผนการเรียนการสอน (Program Planning) โดยส่วนใหญ่สถาบันหรือคณะเป็นผู้กำหนดหลักสูตร (Faculty/Institution Determined) เนื้อหาวิชาและโครงสร้างหลักสูตร จัดทำโดยคณาจารย์คณะ กรรมการคณะ และนักศึกษา สามารถศึกษารายละเอียดได้จากคู่มือนักศึกษา ซึ่งมีแผนการเรียนตลอดหลักสูตรความรับผิดชอบการวางแผนการเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับคณาจารย์มากกว่านักศึกษา แต่ในบางสถาบันอาจารย์และนักศึกษาร่วมกันจัดทำ (Faculty Student Negotiated) โดยคณาจารย์จะกำหนดรายวิชาบังคับ ส่วนนักศึกษากำหนดวิชาเลือกหรืออีกวิธีหนึ่ง คือ คณาจารย์ และนักศึกษาจะร่วมกันกำหนดรายวิชาและเรียนโดยทำสัญญาเรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล นอกจากนี้บางสถาบันยินยอมให้นักศึกษากำหนดหลักสูตร นักศึกษาเลือกแผนการเรียนได้ตามถนัดมีคณาจารย์ให้คำแนะนำบ้างหากนักศึกษาต้องการ

5.2 การกำหนดหน่วยกิต (Crediting) มีทางเลือกหลายประการ เช่น พิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่ละหน่วยกิต (Credit by Successful of Instructional Unit) นอก จาก นี้บางสถาบันจะเทียบโอนหน่วยกิต (Transfer of College Credit) เพื่อให้นักศึกษาที่ต้องการย้ายเข้ามาเรียนไม่ต้องเสียเวลาเรียนวิชาที่เคยเรียนมาแล้ว สถาบันส่วนใหญ่นิยมให้มีการสอบคัดเลือกเข้าเรียน (Assessment of Prior Learning) อาจจะทำโดยวิธีการสอบ หรือสอบสัมภาษณ์ขึ้นกับปริมาณนักศึกษาที่มาสมัคร และจำนวนนักศึกษาที่สถาบันจะรับเข้าศึกษาได้ และเมื่อรับเข้าเป็นนักศึกษาแล้ว สถาบันอาจกำหนดให้เรียนบางวิชาเพิ่มเติม เพราะขาดความรู้พื้นฐาน หรือเพื่อปูพื้นฐานความรู้ การเรียนในบางระดับที่ไม่มีหน่วยกิตให้ (No Credit) แต่อยู่ในรูปของการสอบผ่านหรือไม่ผ่าน นักศึกษาจะสำเร็จการศึกษาหากสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีประสิทธิภาพและมีความรู้เพียงพอในสาขาวิชาที่ศึกษา

5.3 การสอน (Teaching) การสอนเกิดขึ้นเมื่อมีส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ผู้สอน และผู้เรียนส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งคือเนื้อหาวิชาที่จะสอน หรือเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน วิธีการสอนอาจจะเน้นที่เนื้อหาวิชา (Content Based Teaching) ซึ่งจะสอนโดยการบรรยาย ถามตอบอ่าน บท เรียนแบบโปรแกรม เป็นต้น และการสอนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมโดยวิธีการสัมมนา อภิปราย เข้าห้องปฏิบัติการ การถกเถียงปัญหา การสอนแบบทีมแบบกรณี การอภิปรายย่อย การสมมติสถานการณ์ เป็นต้น การสอนอีกวิธีหนึ่งคือ การเน้นที่ตัวนักศึกษา (Student Based Teaching) ซึ่งให้นักศึกษาเรียนเป็นอิสระหรือการเรียนระบบสัญญา เป็นต้น

5.4 การวัดผล (Assessment) มีหลายวิธีด้วยกัน คือ วัดผลจากข้อสอบปลายปิด แบบข้อสอบที่นิยมออกมากที่สุด คือ ข้อสอบปรนัย การวัดผลด้วยข้อสอบปลายเปิด การวัดผลจากงานที่มอบ หมายให้นักศึกษาทำ เช่น ภาคนิพนธ์ การวัดผลจากทดสอบพฤติกรรม การวัดผล จากการสังเกตข้อค้นพบตามสาขาที่เรียน และประการสุดท้าย คือ การวัดผลจากทุกๆ ด้าน เช่น การสอบรวบยอด เป็นต้น

6. ผลผลิต (Outcome) คือ บัณฑิตซึ่งเป็นสิ่งซึ่งบอกได้ว่าหลักสูตรประสบผลสำเร็จตามเป้า หมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด มีข้อพิจารณา 3 ประการคือ

6.1 เป้าหมายการศึกษาพิจารณาจากตัวบัณฑิต (Assumption About Education) เบาส์มา (William J. Bouwsma. 1975) ให้แนวคิดของบัณฑิต 7 คุณลักษณะซึ่งยังยึดถือในการตั้งเป้า ประสงค์การผลิต บัณฑิตมาจนปัจจุบันนี้ การที่สถาบันการศึกษาจะเน้นคุณลักษณะด้านใดให้เด่น ชัดนั้นสถาบันจะกำหนด ขึ้นโดยอาศัยปัจจัยภายนอก คือ ความต้องการของสังคม ประกอบด้วย คุณลักษณะทั้ง 7 คือ ความเป็นผู้มี ศักดิ์ศรี (Aristocratic) ความเป็นนักวิชาการ (Scribe) ความเป็นพลเมืองดี (Civic) ความเป็นผู้รัก ความก้าวหน้าหาความรู้ (Personal Self Cultivation) ความเป็นผู้เคร่งศาสนา (Christian Secular) ความเป็นผู้มีสุนทรี (Romantic and Naturalistic) ความเป็นผู้รักการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ (Research)

6.2 คุณสมบัติของบัณฑิต (Definition of Outcome) การกำหนดคุณสมบัติของบัณฑิตที่ต้องการ นั้นขึ้นกับวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษา ซึ่งอาจกำหนดเป็นคุณสมบัติทั่วไปหรือชี้เฉพาะโดยส่วน ใหญ่วัตถุประสงค์จะเกี่ยวกับการเน้นความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ศึกษามา ความ สามารถในการ คิดต่อสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีเหตุผล มีความคิดริเริ่ม สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคและ แก้ปัญหาได้ เบอร์กวิสได้สรุปเหตุผลของสถาบันการศึกษา ที่นำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของบัณฑิตดังนี้

6.2.1 คุณลักษณะของบัณฑิตตรงตามจุดมุ่งหมายพื้นฐานของสถาบัน การศึกษา

6.2.2 ความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ และทัศนคติที่ดี ซึ่งสถาบันคาดหวังว่าบัณฑิต จะต้องมียุทธศาสตร์เหล่านี้

6.2.3 สร้างความชำนาญพื้นฐานเพียงพอที่จะแสวงหาความรู้หรือพัฒนาตนเองให้มี ความสามารถเพิ่มขึ้น

6.2.4 ทรัพยากรพื้นฐานที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดความสามารถเฉพาะตัว

6.2.5 คุณลักษณะทั่วไปของหลักสูตรที่จะจัดเตรียมคุณสมบัติต่างๆ ให้นักศึกษา

6.2.6 กิจกรรมต่างๆ ที่สถาบันจัดเป็นไปเพื่อพัฒนาตัวนักศึกษาให้มีคุณลักษณะที่กล่าวมานี้ จะนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต (Student Perspective) เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ ความสามารถที่จะสร้างประโยชน์ต่อตนเอง สถาบันการศึกษาและส่วนรวมได้

6.3 การประเมินผลบัณฑิต (Assessment) สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องประเมินผลตัว บัณฑิต เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรต่างๆ ที่จัดนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์

จุฑามาศ ดันนิรัตน์โอภาส (2548 : 12-20) ได้ศึกษาการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียน ช่วงชั้นปีที่ 4 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 788 คน

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีเป้าหมายในการตัดสินใจต่อช่วงชั้นปีที่ 4 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำความรู้ที่ได้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อระดับสูง

นิตยา ธรรมพันธ์ (2543 : 85) ได้ศึกษาการตัดสินใจศึกษาต่อในสายอาชีพและการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 559 คน ผลการวิจัย พบว่านักเรียนมีเป้าหมายในการศึกษาต่อ ในสายอาชีพเพื่อต้องการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน และการเลือกอาชีพของนักเรียนจะเลือกตามความถนัด สันติพงษ์ เจริญศรี (2543 : 89) ได้ศึกษาเรื่องมูลเหตุจูงใจในการเลือกเรียนวิชาพื้นฐานอาชีพอุตสาหกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 291 คน ผลการวิจัย พบว่า เป้าหมายในการเลือกเรียนวิชาพื้นฐานอาชีพอุตสาหกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือเพื่อนำ ความรู้ไปใช้ในการศึกษาต่อในระดับสูงและนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน

อุเทน ปัญญ (2540 : 79) ได้ศึกษาการเลือกเข้าศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ และทัศนคติต่ออาชีพครูของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชั้นปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 388 คน ผลการวิจัย พบว่า เหตุผลที่นักศึกษาเลือกเรียนคณะศึกษาศาสตร์ตรงกันมาก คือสนใจในการศึกษา และมีเป้าหมายในการนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ

ความเชื่อและค่านิยม

ทัศน ณ สงขลา (2541 : 54) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกศึกษาต่อสายอาชีพประเภท คหกรรมของผู้ปกครองและนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา กลุ่มภาคใต้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพ (ปวช.) ปีที่ 1 ปีการศึกษา 2533 ประเภทวิชาคหกรรม จากวิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยอาชีวศึกษา กลุ่มภาคใต้ จำนวน 296 คน และผู้ปกครองของนักเรียนจำนวน 296 คน ผลการวิจัย พบว่า สิ่งส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความมั่นใจที่จะออกไปประกอบอาชีพได้มากคือ เกียรติยศชื่อเสียง และความก้าวหน้า ซึ่งได้แก่ การที่นักเรียนเลือกเข้าเรียนเพราะเห็นว่าเป็นอาชีพที่กำลังมีผู้นิยมและยกย่อง มีช่องทางก้าวหน้าโดยสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้

ไข่มุก เสาวจันทร์ (2543 : 86) ได้ศึกษาปัจจัยในการเลือกเรียนอาชีวศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 493 คน พบว่า ความเชื่อและค่านิยมมีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ เนื่องจากผู้เรียนต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และได้การยอมรับจากสังคม

ความคาดหวัง

พรพรรณ เหล่าวัชรสุวรรณ (2545 : 91) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกสาขาวิชาเอกของนักศึกษาเภสัชศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาจำนวน 210 คน ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาคาดหวังด้านรายได้และหน้าที่การงานเป็นส่วนใหญ่

อุเทน ปัญโญ (2542 : 79) ได้ศึกษาการเลือกเข้าศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ และทัศนคติต่ออาชีพครูของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชั้นปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา จำนวน 388 คน ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีความคาดหวังว่าหลังจากจบการศึกษาไปแล้วจะมีอาชีพหรือหน้าที่การงานที่มีเกียรติ และเป็นที่ยอมรับของสังคม

จุฑามาศ ตันนิรัตน์โอภาส (2548 : 12-20) ได้ศึกษาการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนช่วงชั้นปีที่ 4 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 788 คน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความคาดหวังว่าเมื่อศึกษาต่อในช่วงชั้นปีที่ 4 จะทำให้มีพื้นฐานความรู้มากขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาต่อในระดับสูง

ความสามารถ

พรสวรรค์ เพชรรัตน์ (2542 : 70) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการศึกษาต่อโปรแกรมวิชาเกษตร ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในสถาบันราชภัฏภาคใต้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาที่เลือกศึกษาต่อโปรแกรมวิชาเกษตร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 291 คน ผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจด้านความถนัด ความสนใจและเหตุผลส่วนตัว โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักศึกษาต้องการเรียนเพื่อให้ได้รับปริญญา และวิชาเกษตรเป็นวิชาที่เรียนง่าย

สุพรรณิ เสาวดี (2543 : 93) ได้ศึกษามูลเหตุจูงใจในการเลือกเรียนกลุ่มวิชาบัญชีของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 รวมจำนวน 210 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีมูลเหตุจูงใจในการเลือกเรียนด้านความถนัดและความสนใจอยู่ในระดับมาก เพราะนักเรียนได้ศึกษาวิชาพื้นฐาน ของแต่ละกลุ่มวิชาในระดับชั้นปีที่ 1 ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการเรียนรู้อันรู้ และสามารถนำไปปฏิบัติการจัดองสถานการณ์เกี่ยวกับวิชาชีพก่อ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจนักเรียนจึงมีความถนัดและสนใจที่จะศึกษากลุ่มวิชาบัญชีต่อไป

สันติพงษ์ เจริญศรี (2543 : 89) ได้ศึกษามูลเหตุจูงใจในการเลือกเรียนวิชาพื้นฐานอาชีพอุตสาหกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 291 คน ผลการวิจัยพบว่า ความถนัดเป็นมูลเหตุจูงใจในการเลือกเรียนวิชาชีพพื้นฐานอาชีพอุตสาหกรรมในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนมีความชอบและมีความถนัดในการฝึกการทำงานหลายๆ ด้านที่เหมาะสมกับสติปัญญาของตนเอง เพื่อนำไปประกอบอาชีพ และมีความสามารถเกี่ยวกับงานช่างพื้นฐาน

อิทธิพลจากสังคม

สุรัตน์ ไชยชมภู (2535 : 110-111) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความตั้งใจในการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออก กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 493 คน และผู้ปกครองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 493 คน ผลการวิจัย พบว่า อิทธิพลของกลุ่มญาติ รุ่นพี่ และผู้ใกล้ชิดมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจศึกษาต่อ

พรพรรณ เหล่าวัชรสุวรรณ (2545 : 91) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกสาขาวิชาเอก ของนักศึกษาเภสัชศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยขอนแก่น ภาคใต้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาที่ศึกษาต่อโปรแกรมวิชาเกษตร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 291 คน ผลการวิจัย พบว่า คำแนะนำจากครูที่มีความสำคัญต่อการเลือกเรียนสาขาวิชาเอกของนักศึกษาในระดับปานกลาง

พรพิมล สุนทราจารย์ (2542 : 87) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเรียนต่อสาขาวิศวกรรมศาสตร์ของนักเรียนสตรี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาสตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ 2542 จำนวน 258 คน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยทางด้านอิทธิพลของบุคคลนัยสำคัญ ซึ่งได้แก่เพื่อนมีอิทธิพลสูงสุดในการเลือกเรียนต่อสาขาวิศวกรรมศาสตร์

จินตนา สายทองคำ (2539 : 119) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อและไม่ศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาจำนวน 567 คน และผู้บริหารจำนวน 10 คน ผลการวิจัย พบว่า เพื่อนมีอิทธิพลสูงในการตัดสินใจศึกษาต่อ และยังมีอิทธิพลในการชักจูงให้นักศึกษาทดลองสิ่งใหม่ๆ ตามเพื่อน